

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**76-ї наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету**

ТОМ 2

14 травня – 23 травня 2024 р.

*В. Мицик, ст. гр. 501-АМ
Л.В. Бородич, к.т.н, доц..
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ІСТОРИЧНІ БУДІВЛІ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ - ОСЕРЕДКИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Перші відомості про земські школи на Полтавщині відносяться до 1871 р. Тоді їх було 48, в 1895 р. їх стало 436. Авторами проектів будівель були земські інженери та техніки. За своєю архітектурою в кін. 19 ст. були найчастіше безстильними або еkleктичними, інколи вони були прикладами провінціального псевдокласицизму або псевдоросійського стилю, на початку 20 ст. траплялись запозичення форм стилю модерн. Про невиразність архітектури шкільних будинків у 1905 р. писала Олена Пчілка у журналі “Рідний край”, яка висловила побажання, щоб архітектура шкільних споруд відповідала б народному смаку і набула б рис національної своєрідності.

Вперше думка про спорудження шкільних будинків у формах місцевої національної архітектури народилася у Полтаві під час зведення знаменитого земського будинку. Влітку 1905 р. місцеве товариство архітекторів-художників заявило, що “вважає своїм обов’язком прийти на допомогу земствам і містам у складанні проектів громадських споруд і, сприяючи таким чином розвитку національної архітектури”, просить висловити свої міркування стосовно пропонованого списку проектів будинків

У 1910 р. Полтавське земство провело конкурс на розробку проектів будинків шкіл в українському стилі. Народні школи на Лохвиччині були високо оцінені діячами культури, патріотично налаштованими людьми. Починаючи з 1911 р., періодика широко висвітлювала хід будівництва шкільних споруд. Ось один із відгуків зі Львова: «Проекти Сластьона, основані на місцевих архітектурних мотивах, представляються красно і дуже практичні ...»

Взагалі авторові удалося дуже влучно і виразно зв’язати архітектурні форми з змістом, на котрий вони повинні вказувати, з ціллю і призначенням будівлі. На тлі сільського українського краєвиду такий публічний будинок буде не якимсь дивним, чужим, разячим оком чужинцем, але логічною його частиною, рідним витвором оточення й природи, з котрих ціла його архітектура з усіма її деталями, прикметами і особливостями органічно виросла. Все згадане дає підставу високо оцінювати проекти Сластьона”

Досліджуючи у комплексі такий феномен, як український архітектурний стиль (в якому зведено понад 400 споруд), можна відзначити, що земські шкільні будинки за проектами О. Сластьона були першими спорудами новітнього часу, збудованими спеціально для села. Як правило, архітектори й будівничі перш за все задовольняли потреби міст, здійснювали планувальні роботи для промислових селищ, фабрично-заводських поселень і економій. На селі будівництво провадилось традиційним, народним шляхом, за винятком спорудження сільських управ чи церковних будівель.

Тобто, школи ще на етапі проектування та будівництва об'єднали українську інтелігенцію, архітекторів, художників, краєзнавців, політичну еліту та просто патріотично налаштованих небайдужих громадян. Створені з ініціативи та діяльності прогресивної інтелігенції і самого громадянства, земські школи розвивалися «у корисні осередки освіти, всупереч великому, і до того ж часто дуже нефаховому, контролю шкільництва з боку державних інспекторів та всупереч всяким труднощам, що їх спричинювала цим школам на місцях панівна адміністрація та духовенство».

Адже, незважаючи на урядові обмеження, земські школи характеризувалися кращою організацією навчального процесу порівняно з міністерськими й особливо церковноприходськими. Навчальна програма тут включала: закон божий, читання, письмо, арифметику і, по можливості, співи. Передові вчителі земських шкіл давали дітям елементарні відомості з природознавства, географії, історії. Заняття проводилися за кращими підручниками, більш широко застосовувалися наочні посібники, деякі земства створювали шкільні бібліотеки. Духовенство ж розбудовувало церковно-парафіяльні школи на конфесійних засадах і передбачало надання дітям досить обмеженого обсягу знань.

Земські школи стали осередками українськості, збереження національних архітектурних традицій, надання якісної освіти.

Література

1. *Двокласна школа в с. Піски, Лохвицький р-н. Полтавська обл. 1912 р.* URL: <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=82120712> (дата звернення: 20.11.2021).
2. *Ковпаненко Н. Г., Ханко В. М. Сластіон Опанас Георгійович. Енциклопедія історії України: у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. Київ. Наукова думка, 2012. Т. 9 С. 626. 944 с.: іл.*
3. *Макуха О. В. Засоби архітектурно-художньої виразності земських шкіл Полтавщини. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Вип. 40. 2015. С. 64–68.*
4. *Міністерство культури України. (2021). Стратегія розвитку культури та мистецтва на період до 2030 року. Доступно за посиланням: <https://mincult.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/607/5ff/466/6075ff466dd1f160939651.pdf>*